

Міністерство культури України
Міністерство освіти і науки України
Національна академія керівних кадрів культури і мистецтв
Національна історична бібліотека України
Академія наук вищої освіти України
Гімназія №109 ім. Т.Г. Шевченка м. Києва

Тарас Шевченко
(1814—1861)

МАТЕРІАЛИ

Всеукраїнської науково-практичної
конференції

**«ФЕНОМЕН ТАРАСА ШЕВЧЕНКА:
ЛІНГВІСТИЧНИЙ, ІСТОРИЧНИЙ
І МИСТЕЦТВОЗНАВЧИЙ АСПЕКТИ»**,

присвячена 200-літтю
від дня народження
Тараса Шевченка

27-28 лютого 2014 р.

Київ – 2014

*Жильцова Оксана Петрівна,
аспірантка Національної академії керівних
кадрів культури і мистецтва*

ДО ІДЕЇ РІВНОСТІ ВСІХ ЛЮДЕЙ В ОБРАЗОТВОРЧОМУ МИСТЕЦТВІ Т.Г. ШЕВЧЕНКА

Спадщина Тараса Григоровича Шевченка як художника вражає своїм багатством. Перед нами постає митець, що набагато випередив свій час, суміючи поєднати у своїх творах надбання класики та новаторський реалізм.

Тарас Григорович був учнем видатного майстра живопису Карла Павловича Брюллова, але не можна не помітити наскільки далі у своїй творчості пішов митець. Глибокий психологізм Рембрандта він поєднував з особистим глибоким почуттям рівності всіх людей. Саме природний демократизм, не показний, а несправді щирий проявляється у всіх творах митця, а особливо у серії робіт, присвячених казахським дітям. Окрім високого рівня художньої виразності, ці твори відзначає відчуття спільності людей незалежно від їх походження.

На наш погляд, саме високий рівень освіченості і багатий життєвий досвід сприяли тому, що вільна духом людина піднялася на той рівень духовності, коли насправді приходить відчуття людської спільності і рівності, без зверхності цивілізованої людини у ставленні до «дикунів». І хоча в повісті «Близькоки» він називає місцеве населення «дикарями»: «Я спросил о причине у ехавшего около меня башкирского тюря, и он сказал мне, указывая нагайкою на темную точку: «Мини ауля агач» (здесь святое дерево). Я застал уже вокруг него порядочную [толпу], удивлением и даже (так мне казалось) с благоговением смотревшую на зеленую гостью пустыни. Вокруг дерева и на ветках его навешано набожными киргизами кусочки разноцветных материй, ленточки, пасма крашенных лошадиных волос, самая богатая жертва – это шкура дикой кошки, крепко привязанная к ветке. Глядя на все это, я почувствовал уважение к дикарям за их невинные жертвоприношения. Я последний уехал от дерева и долго еще оглядывался, как бы не верившему мною чуду». Тарас Шевченко зазначає, що найвінність вірувань викликає у нього повагу, а не зверхність чи глумливість. Цей уривок демонструє нам, якою цікавістю і уважністю Тарас Григорович ставиться до найвінших вірувань. Перечитуючи ці рядки, дивує відсутність бажання міряти весь світ однією вільною мірою, що є характерною рисою колоніального ставлення. А вже необхідно зважити, що це була середина XIX століття, розквіт колоніальної політики у світі час розподілу на цивілізовані і «недорозвинуті» народи. А в творчості Т.Г. Шевченка вже простежується жага до пізнання культури іншого «нецивілізованого» народу, без бажання виправити «недорозвинутість». Така демократичність у ставленні до моды значно пізніше.

Щира цікавість і любов до ближнього яскраво відтворена в усьому мистецтві Т.Г. Шевченка, в тому числі у творах образотворчого мистецтва. Поневолений не життя казахського народу, його культура та архітектура знайшли своє відображення у роботах митця, зокрема під час другого періоду заслання. Так, у серії «Казашка Катя» Тарас Григорович відображає особливу містичну атмосферу

в якій розкрита краса молодої дівчини казашки. Художник зберігає природність і національні риси дівчини, він вважає її гідною зображення, такою, якою на е. І, можливо, так само, як колись його вчитель К.П. Брюллов, ризикує підсти під критику за недодержання класичних пропорцій у своїй картині «Італійський полудень». Проте самоцінність кожної людини така, яка вона є, характерна для мистецтва реалізму, імпресіонізму і сучасності, вже є у роботах Тараса Григоровича. Саме новаторство і поєднання психологізму Рембрандта стає основою достоти і геніальності цієї серії. У своїх руках дівчина тримає вогонь, який є не лише джерелом матеріального світла, але й уособлює для глядача внутрішнє світло йово молодої дівчини. Вся композиція овіяна містичним почуттям і кам'яний підробок на другому плані надає твору рис західноєвропейського, можна сказати «могильного», романтизму.

Безумовно, характер творів Тараса Григоровича багато в чому наближений до Рембрандта і Сурбарана. Але геніальність митця в тому, що, поєднуючи надбання світового мистецтва різних епох, він вкладав у свої твори власне бачення світу, сповнене розуміння і поваги до кожного. Сьогодні ідея рівності світу і його глобальності стає надзвичайно актуальною саме завдяки розвитку людського суспільства. Найвизначніші філософи і діячі культури підготували підґрунтя та прогнозували цей процес, і серед них був наш співвітчизник – Т.Г. Шевченко.

Література

1. Історія української культури / За заг. ред. І. Крип'якевича. – К.: Либідь, 2002. – 656 с.
2. Кралюк П. Тарас Шевченко та Казахстан / П. Кралюк // День. – 2008. – 8 лютого. – С.18.
3. Шевченко Т. Г. Повне зібрання творів: у 10 томах / Т.Г. Шевченко; відп. ред. В. І. Касіян. – К.: Видавництво Академії Наук УРСР, 1964. – Т. 9: Живопис, графіка 1851-1857 років. – 112 с.
4. Шевченківський словник: у двох томах / Інститут літератури імені Т. Г. Шевченка Академії Наук УРСР. – К.: Головна редакція УРЕ, 1978.
5. Шевченко Т. Г. Повне зібрання творів: у 12-и томах – К.: Наукова думка, 2003. – Т. 4. – с. 11–119.

*Івановська Ніна В'ячеславівна,
аспірантка Національної академії керівних
кадрів культури і мистецтва*

МИСТЕЦТВО ТА ЛЮБОВ У ТВОРЧОСТІ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА

Геніальний син українського народу Тарас Григорович Шевченко, великий народний поет, революціонер-демократ, полум'яний патріот і мислитель-гуманіст заслужено має славу одного з найвидатніших майстрів українського живопису і графіки, основоположника народності і критичного реалізму в українському образотворчому мистецтві.

Шевченко – художник і поет – дорогий не лише українському народові, а й усім соціалістичним націям Радянського Союзу і трудящим зарубіжних країн як автор творів, сповнених безмежною любов'ю до поневолених і гніву до гнобителів та незламної віри в творчі сили народу, в перемогу правди і торжество загальнолюдського щастя.

Історія зберегла імена жінок, які полонили серце Тараса. Незавжди почуття поета лишали слід у поезії. Але ж і сказати, що жінки і світлі почуття до них не відіграли значної ролі в житті і творчості Шевченка – це означає погрішити проти істини.

Першим сильним почуттям Тараса було його дитяче кохання до Оксани Коваленко. Вона стала Шевченковою Беатріче, а її особиста трагічна доля стала трагедією його серця.

У віршах, присвячених Оксані, «Мені тринадцятий минало», «Ми вкупі росли», «Не молилася за мене», створених на засланні, доторкаємося до особисто пережитого Шевченком.

Кохання до вільної дівчини, чорнобрової Дуни Гусиківської, розбилося об пута кріпацтва. Будучи студентом Академії мистецтв у Петербурзі, Шевченко переживає захоплення Амалиєю Клоберг, дівчиною-натурницею, яку вивів від ім'ям Папші в повісті «Художник».

Закохане серце Варвари Репніної, дочки російського державного діяча, відчувало великий поетичний талант Шевченка. Княжна першою назвала його генієм, нехтуючи людськими забобонами, сміливо простягла руку через соціальну безодню між нею і поетом. Чи соціальна нерівність, чи відсутність справжнього почуття з боку Шевченка стали на шляху до поєднання його долі з долею В. Репніної? Ця таємниця назавжди схована в їхніх серцях. Але вже той факт, що Шевченко подарував їй свій автопортрет, присвятив поему російською мовою «Тризна», є свідченням глибокої симпатії до цієї неординарної жінки. Згодом вона стала близьким другом, сестрою і сумлінням поета.

«Ганні вродливий» (так називав Тарас дружину полковника Платона Закревського, власника села Березова Рудка, що на Полтавщині) поет присвятив поему «Слепая», а також поезії «Г.З.» та «Якби зустрілися ми знову...», своєму «єдиному великому коханню». В цих віршах і відвертість, і щедрість серця поета, і широта почуття, і зрілість майстра слова. У рядках любові звучить біль самотності. Зболене тугою любові серце зберегло чарівне почуття до замійної жінки, «світла чорнобрового».

Під час перших відвідин України, у Кирилівцях Шевченку сподобався донька попа Григорія Кошиці – Феодосія. Після того, як Тарас отримав посаду у Київському університеті, він вирішив одружитися і влаштувати своє особисте життя. Приїхав він на храмове свято свататися, але батькам Шевченко не сподобався і отримав гарбуза. Молода попівна не наважилася йти проти волі батьків, невдовзі збожеволіла і в 1884 році померла.

Зрозуміти і всім серцем підтримати Тараса Григоровича у далекому засланні змогла дружина коменданта Новопетровського укріплення Ускова Агата Омелянівна. В листі до Залеського (від 10 лютого 1855 року) він писав: «Я полюбив її возвышенно, чисто, всем сердцем и всей благодарною моей душой. Не думаю, чтобы дружбе мой, и тени чего-либо порочного в непорочной любви моей». На жаль, місцеві плітки порушили безпосередність цих взаємин, але й у наступні роки вони підтримували дружні стосунки.

Після всього пережитого на засланні почуття самотності ще більше заволоділо душою Кобзаря, і він остаточно наважився одружитися. В дорозі до Петербурга і Москви обставини змусили Тараса Григоровича зустрітися з

жінкою Новгороді. Він дуже швидко знайомиться з оточенням, зокрема з плодою і дуже вродливою 16-річною артисткою Катрусею Піуновою. Закохавшись, Шевченко попросив батьків віддати за нього дочку. Мати намагалася вести, що Катруся ще дитина, а Шевченко значно старший, щоб пом'якшити мову. Змучений самотністю, поет мріє про пару. Боляче і сумно перегортати аршинки останніх його романів.

Любов сліпа. І генії теж підвладні цій хворобі. Останнім почуттям, що спалахнуло в серці Шевченка, була любов до Ликери Полусмакової, колишньої ймички, кріпачки. Сучасники поета скептично ставилися до цього об'єкта його кохання. Ликера для Шевченка була останньою соломинкою, яка мала врятувати його від самотності, останньою надією на створення свого маленького раю.

Він запропонував їй одружитися і виїхати в Україну. Вірив, що саме початок з нею вдасться пережити всі негоди і знайти щастя у «хатині тихій і веселій». Адаже неодмінною умовою «благодаті» він вважав сімейну ідилію у ласній хатині. Але не судилося стати Ликері Шевченковою долею. Згодом вона виходить заміж за перукаря Яковлева.

А серце поета переповнюють біль, розпач, безнадія від усвідомлення глибокої, всепоглинаючої самотності. У поетичних рядках відчуваємо радість кохання і крах надій, невимовний душевний біль. Любовні поезії сумні, а подекуди й трагічні, як і його доля. Та навіки залишився з нами той, «хто зробив своє велике діло, хто не зазнав щастя живим і кого ждало інше щастя вже по смерті, тяжко зароблене щастя, безсмертне слово во віки і віки...».

*Курись Людмила Ігорівна,
аспірантка Національної академії керівних
кадрів культури і мистецтв*

СЕМАНТИКА УКРАЇНСЬКОГО НАРОДНОГО КОСТЮМУ В ХУДОЖНІЙ ТВОРЧОСТІ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА

Немає потреби ще раз писати про велич Шевченкового таланту чи про його важливу роль в житті українців. Про це і так написано чимало. Звернемо лише увагу на той факт, що Тарас Шевченко – не просто геніальний письменник українського народу, а творець національно-консолідуючого авторського стилю. Як зауважила Оксана Забужко в своїй розвідці «Шевченків міф України», випадку з Шевченком ми маємо справу з чимось «більшим, ніж поет» за своєю своєю природою [1, 11]. І сила його впливу на українців не применшується часом, а залишається актуальною і в наш час.

У художній творчості Тараса Шевченка відтворено семантику українського народного костюму. Враховуючи те, що після 1850 року українські типи в роботах художника майже не зустрічаються (за винятком офортів «Дві дівчини» 1858 року), ми візьмемо для розгляду художню спадщину Шевченка 1840–1848 років.

Український стрій на малюнках Тараса Шевченка виділяється особливою вишуканістю та бароковістю форм. Найбільше це помітно в зображуванні жіночого костюму. В краях, які він змальовував – а це переважно центральна Україна